

Examensarbete

HÖGSKOLAN
I SKÖVDE

Skolsköterskans
arbete mot
kränkningar och
mobbing

The School Nurse's
Work Against
Violations and
Bullying

Examensarbete i omvårdnad
15 högskolepoäng
Avancerad nivå
Vårterminen 2017

Författare: Knowles, Maria

SAMMANFATTNING

Titel: Skolsköterskans arbete mot kränkningar och mobbning

Författare: Knowles, Maria

Institution: Institutionen för hälsa och lärande, Högskolan i Skövde

Program/kurs: Examensarbete i omvårdnad, OM854A 15 hp

Handledare: Hammarlund, Kina

Examinator: Larsson, Margaretha

Sidor: 27

Nyckelord: Jämlikhet, Sjuksköterska, Skolmiljö, Elever

Bakgrund: Varje barn har rätt till att känna sig trygg i skolan. En av elevhälsan viktigaste uppgifter är att förebygga kränkningar och mobbning. Skolsköterskan har en central roll i skolan genom att finnas tillgänglig i barnens skolmiljö och en unik möjlighet att få insikt i hur skolans arbetsmiljö påverkar barnens hälsa.

Syfte: Syftet med studien är att undersöka skolsköterskors erfarenheter av att arbeta förebyggande mot kränkningar och mobbning.

Metod: Studien har utförts med en kvalitativ metod. Muntliga intervjuer har genomförts som har analyserats med hjälp av beskrivande innebördsanalys.

Resultat: Analysen har resulterat i fem innebördsteman som beskriver skolsköterskans förebyggande arbete mot kränkningar och mobbning: att arbeta förebyggande via hälsosamtal och andra elevbesök, att arbeta för en trygg miljö, att informera och undervisa, att stärka eleven och kamratrelationer och att samarbeta.

ABSTRACT

Title: The School Nurse's Work Against Violations and Bullying

Author: Knowles, Maria

Department: School of Health and Education, University of Skövde

Course: Master Degree Project in Nursing, OM854A 15 ECTS

Supervisor: Hammarlund, Kina

Examiner: Larsson, Margaretha

Pages: 27

Keywords: Equality, Nurse, School environment, Pupils

Background: Every child is entitled to feel safe at school. One of the main tasks of student health is to prevent violations and bullying. The school nurse has a central role in school by being available in the children's school environment and a unique opportunity to gain insight into how the school's work environment affects children's health.

Aim: The aim of the study is to investigate the school nurse's experience of preventing abuse and bullying.

Method: The study has been conducted using a qualitative method. Oral interviews have been conducted that have been analyzed by means of descriptive meaning analysis.

Result: The analysis has resulted in five themes describing the school's preventive work against abuse and bullying: to work through prevention of health and other student visits, to work for a safe environment, to inform and teach, to strengthen the student and companionship and to cooperate

INNEHÅLLSFÖRTECKNING

INLEDNING	1
BAKGRUND	1
Barnkonventionen och barns rättigheter.....	1
Lagar och likabehandling.....	1
Trygg miljö.....	2
Begreppet trygghet	3
Kränkningar och trakasserier i skolan	3
Kränkningar på nätet.....	4
Elevhälsans uppdrag och skolsköterskans arbete	5
Begreppet livsvärld	6
PROBLEMFÖRMULERING	6
SYFTE	6
METOD	7
Urval	7
Datainsamling	7
Analys.....	8
Etiska överväganden	8
RESULTAT	10
Att arbeta förebyggande via hälsosamtal och andra elevbesök	10
Att arbeta för en trygg arbetsmiljö	11
Att informera och undervisa	13
Att stärka elever och kamratrelationer.....	14
Att samarbeta	15
Sammanfattning.....	15
DISKUSSION	17
Metoddiskussion	17
Resultatdiskussion.....	19
Konklusion.....	22
Implikation	22
Förslag till forskning	23
REFERENSER	24

Bilaga 1: Forskningsfråga

INLEDNING

Hälsa och lärande har ett starkt samband med varandra och är ett centralt område för elevhälsan (Socialstyrelsen, 2016). När det gäller skolprestationer, välbefinnande samt möjligheten att fungera i den sociala skolmiljön är elevens hälsa av stor vikt. God hälsa ger ökat välbefinnande och bättre förutsättningar till lärande men även lärandet i sig, att gå ut skolan med godkända betyg, resulterar i minskad ohälsa (Nilsson, 2014). Skolan är en viktig plats för att främja hälsa samt att identifiera barn som inte mår bra och är i behov av stöd (Socialstyrelsen, 2016). Barnkonventionen föreskriver att alla barn ska ha rätt att behandlas med respekt och få komma till tals oavsett bakgrund. I barnkonventionens grundprinciper framkommer bland annat alla barns lika värde och rättigheter och att ingen får diskrimineras (Barnombudsmannen, 2015 och UNICEF, 2009). Alla elever ska behandlas lika oavsett kön, etnisk tillhörighet, religion, funktionshinder eller sexuell läggning. Skolmiljön är viktig för elevers lärande och trygghet och skolans utbildning ska utformas på sådant sätt att skolmiljön präglas av trygghet och studiero (Socialstyrelsen, 2016).

BAKGRUND

Barnkonventionen och barns rättigheter

FN:s konvention om barnets rättigheter föreskriver alla barns lika värde och rättigheter vilket är en av barnkonventionens grundprinciper (artikel 2), ingen får diskrimineras (Unicef, 2016; Barnombudsmannen, 2015). Barnkonventionens övriga grundprinciper (artikel 3, 6 och 12) handlar om att barnet ska sättas i främsta rummet, om barnets rätt till liv, överlevnad och utveckling samt om barnets rätt till att komma till tals. Artikel 19 i barnkonventionen handlar om barns rätt till att skyddas från all form av våld, vanvård, misshandel och övergrepp (Socialstyrelsen, 2014). Enligt Socialstyrelsen (2016) är barnkonventionen vägledande inom elevhälsans arbete och ska präglas av ett barnperspektiv (artikel 3, barnkonventionen).

Lagar och likabehandling

Enligt skollagen (2010:800) och diskrimineringslagen (2008:567) ska alla behandlas lika oavsett kön, etnisk tillhörighet, religion, funktionshinder eller sexuell läggning. Skolan är enligt skollagen (2010:800) skyldig att årligen upprätthålla en särskild plan mot kränkningar och mobbning och ska vid kännedom om att en elev har utsatts för kränkande behandling agera snabbt. Verksamheten ska utreda samt vidta åtgärder för att förhindra fortsatta kränkande behandlingar. En plan mot diskriminering och kränkningar, likabehandlingsplan, kan ses som en dokumentation av det främjande, förebyggande och åtgärdande arbetet. I planen ska det finnas en beskrivning av vilket arbete och vilka rutiner som gäller samt hur elever medverkar i det främjande och förebyggande arbetet. Likabehandlingsplanen ska vara känd hos personal på skolan, elever och vårdnadshavare. Arbetet för likabehandling i skolan handlar om att aktivt främja alla elevers rättigheter och möjligheter oavsett kön, etnisk tillhörighet, religion, funktionshinder eller sexuell läggning och är en del av skolans värdegrundsarbete (Skolverket, 2016). I läroplanen förtydligas skolans värdegrund som ska genomsyra elevers utbildning:

Utbildningen ska förmedla och förankra respekt för de mänskliga rättigheterna och de grundläggande demokratiska värderingar som det svenska samhället vilar på. Var och en som verkar inom skolan ska också främja aktning för varje människas egenvärde och respekt för vår gemensamma miljö, Människolivets okränkbarhet, individens frihet och integritet, alla människors lika värde, jämställdhet mellan kvinnor och män samt solidaritet med svaga och utsatta är de värden som skolan ska gestalta och förmedla. (Skolverket, 2011).

Kraven på en god arbetsmiljö styrs av arbetsmiljölagen (197:1160) vars syfte bland annat är att förebygga ohälsa och uppnå en god arbetsmiljö. Arbetsgivaren ska enligt Arbetsmiljöverkets föreskrifter (AFS 2001:1) genomföra de åtgärder som behövs för att uppnå detta samt att årligen följa upp det systematiska arbetsmiljöarbetet.

Trygg miljö

Alla barn har rätt att känna sig trygga i skolmiljön. Det är viktigt att skapa en trygg arbetsmiljö i skolan (Kvarme, Helseth, Saeteren & Natvi, 2010). Barn som känner sig trygga presterar bättre i skolan, lär sig hantera konflikter, ta eget ansvar och vågar framföra sina åsikter (Rädda barnen, 2012). Trots detta är det många barn som inte känner sig trygga i skolan. Enligt en studie av Jacobson, Riesch, Temkin, Kedrowski och Kluba (2011) med medverkande i årskurs fem, upplevde 23,8 procent av deltagarna att de ibland eller alltid kände sig otrygga i skolan. En förutsättning för att elever ska kunna tillgodogöra sig undervisning är trygghet. Enligt skolenkäten 2014 känner de flesta elever sig trygga i skolan men tusentals elever uppger att de känner sig otrygga. Skolan ska se till att elever har en lugn arbetsmiljö och inte störs, hotas eller känner sig otrygga (Skolinspektionen, 2015). Enligt Gustafsson (2009) är det en av elevhälsans viktigaste uppgifter att förebygga kränkningar och mobbning. Det är elevers arbetsplats och denna måste ha samma krav som vilken annan arbetsplats som helst. Inget barn ska behöva vara rädd för att gå till skolan. Kraven borde vara högre på elevers arbetsplats då barn är mer sårbara jämfört med vuxna. Samtidigt är skolans miljö en högriskmiljö för kränkningar och trakasserier då många barn med olika förhållanden samlas på en begränsad yta. Det är därför viktigt med det förebyggande arbetet mot kränkningar och trakasserier. Arbetet är både svårt och komplicerat och kräver tålamod, psykologisk insikt och ett fördomsfritt analytiskt tänkande. Det krävs även en väl genomtänkt plan för hur skolans personal ska agera då något inträffar samt för hur det tidiga förebyggande arbetet ska genomföras (a.a).

En trygg, stödjande och hälsosam skolmiljö har alla elever rätt till enligt Persson (2016). Ungefär 20 procent av barn och ungdomar lider idag av psykisk ohälsa. Psykisk ohälsa kan enligt forskning leda till sämre skolprestationer som i sin tur kan medföra låg självkänsla och aggressivt beteende. Forskning visar att psykisk ohälsa och dåliga skolresultat kan följa barnet in i tonåren och vuxenlivet. Positiv skolmiljö och hälsofrämjande arbete kan bidra till att skapa en stödjande miljö för hälsa (a.a). Elevhälsan har ett särskilt ansvar att bevaka att skolan bidrar till en trygg och god uppväxtmiljö. En gott arbetsklimat i skolan innebär en arbetsmiljö som präglas av förtroendefulla och öppna relationer mellan personal och elever. Då elevhälsan behöver ha kännedom om skolans arbetsmiljö är det en fördel om elevhälsan finns nära elevernas arbetsplats (Socialstyrelsen, 2016).

Begreppet trygghet

Enligt Dahlberg och Segesten (2010) är trygghet ett viktigt fenomen kopplat till hälsa. Det anses så viktigt att det står med i Hälso- och sjukvårdslagen. Där står det att hälso- och sjukvården ska vara av god kvalitet och “ ... tillgodose patientens behov av trygghet...” (SOSFS 1982:763). I studier beskrivs trygghet som en grundläggande känsla som är nära knutet till hälsan. Denna känsla kan baseras på till exempel en lycklig barndom, en inre mognad och för vissa en religiös tro. Känsla av trygghet kan också vara knutet till yttre faktorer såsom bra materiella förhållanden, god miljö och förtroendefulla relationer, kontroll och kunskap. Trygghet kan ha att göra med närheten till andra och kan vara en inre känsla av trygghet, till exempel en känsla av mening och sammanhang. Det finns även en stark ömsesidig relation mellan trygghet och hälsa. Tamm (2012) beskriver Maslows behovstrappa vars innebörd är att människans behov är hierarkiskt ordnade där de lägre behoven är primära för överlevnad och kräver tillfredsställelse. Trygghet, säkerhet och behov av medmänsklig kontakt är nästa nivå på behovstrappan och ligger mycket nära första nivån: fysiologiska behov. Dessa behov är grundläggande för människan. Behovet är mest uttalat hos barn jämfört med vuxna, framför allt hos små barn som är helt beroende av sina föräldrar. När barnen är äldre utgör trygghet i rutiner i hemmet, regler och ordning i tillvaron. Utan dessa blir livet opålitligt och otryggt (a.a).

Kränkningar och trakasserier i skolan

Enligt Friendsrapporten 2016 är 60 000 barn utsatta för mobbning vilket motsvarar 1 - 2 barn i varje klass. Rapportens resultat visar att i årskurs F - 3 känner sig fyra av tio otrygga i skolan och var fjärde elev känner sig rädd för att lämnas ensam på rasten. Friendsrapporten visar även bland annat att i årskurs 3 - 9 har 7,5 procent utsatts för mobbning det senaste året. Mobbning och kränkningar är enligt rapporten vanligare på mellanstadiet än på högstadiet. Bland barn som blivit utsatta för kränkningar i årskurs 3 - 6 har det i 19 procent av fallen handlat om vilket land barnen kom ifrån och i årskurs 6-9 har det i 11 procent av fallen handlat om deras etniska tillhörighet. Resultatet från en studie av Bjereld, Daneback och Petzold (2015) visar att barn med utländsk bakgrund löper större risk för att utsättas för mobbning jämfört med barn med svensk bakgrund.

Mobbning innebär upprepade kränkningar eller trakasserier mot en person (Skolverket, 2014, Friends, 2016). Mobbning kan vara till exempel vara fysisk, psykisk eller verbal. Det vanligaste är verbal mobbning (Friends, 2016). Begreppet mobbning innebär också att det finns en medveten avsikt att tillfoga skada eller obehag samt att det skiljer sig specifikt med andra konflikter på så sätt att det inte sker mellan jämbördiga parter, utan att offret är i underläge (Milerad, 2014). Begreppet mobbning används inte längre i skolans styrdokument utan istället används begreppen kränkande behandling och trakasserier. En kränkande behandling innebär att en elevs värdighet kränks och om detta har samband med någon av de lagskyddade diskrimineringsgrunderna etnisk tillhörighet, religion eller annan trosuppfattning, funktionshinder, sexuell läggning, kön, könsöverskridande identitet eller uttryck samt ålder kallas de för trakasserier. Kränkningar som är sexuella kallas för sexuella trakasserier och kan till exempel vara beröringar, skämt, förslag. blickar eller sexuellt anspelade bilder (Skolverket, 2014). Enligt Friends (2016) handlar mobbning om komplexa processer och för att förstå en mobbningsituation är det viktigt att tänka utifrån

ett individ-, grupp-, organisations- och samhällsperspektiv samt ha ett normkritiskt perspektiv. Exempel på normer kan vara könsnormer och heteronormer.

Mobbning utgör ett hot för ungdomars välmående (Cooper, Clements & Holt, 2012). I barnombudsmannens årsrapport 2014 framgår det att kränkningar i skolan har varit en stark bidragande faktor till att elever har utvecklat psykisk ohälsa. Studier visar att trakasserier och kränkningar i skolan påverkar både den fysiska och psykiska hälsan negativt vilket även påverkar på längre sikt (Barnombudsmannen, 2015). Barn som utsätts för mobbning löper större risk att få somatiska sjukdomar och psykosomatiska besvär såsom huvudvärk, magvärk och sömnsvårigheter (Wolke, 2015). De har även lättare för att utveckla ångest, depression och social fobi som vuxna (Wolke, 2013; Kvarme, Helseth, Saeteren & Natvi, 2010) samt löper större risk för självskadebeteende samt självmord (Wolke, 2015). Skolsköterskan har en unik möjlighet att identifiera och ingripa för ungdomar som befinner sig i riskzonen för psykisk ohälsa samt att utveckla förebyggande åtgärder. Skolsköterskan kan spela en viktig roll i att ta itu med mobbning och således reducera psykisk ohälsa (Cooper, Clements & Holt, 2012).

Kränkningar på nätet

Nätmobbing är ett ganska nytt fenomen. Jämfört med vanlig mobbning kan förövaren vara anonym och nå en stor publik. Det finns många positiva möjligheter med sociala medier, men baksidan är att det också kan användas för trakasserier och förtal (Milerad, 2014). Enligt en amerikansk studie (Schneider m fl, 2012) var sexton procent av de tillfrågade (20 406 gymnasieelever) utsatta för nätmobbing och flertalet av dem var också utsatta för mobbning i skolan (Milerad, 2014). Enligt Friends nätrapport 2016 blir en till två elever i varje klass utsatt för mobbning på nätet. Det senaste året har var tredje tjej blivit utsatt för sexuella trakasserier och tre av tio elever uppger att det förekommer rasistiska kommentarer på nätet. Av de unga som blivit kränkta på nätet en eller flera gånger det senaste året är det 37 procent av tjejerna och 27 procent av killarna (Friends, 2016). Enligt Beckman (2013) finns det könsskillnader avseende nätmobbing och på traditionell mobbning. Flickor har större sannolikhet att utsättas för nätmobbing jämfört med pojkar som har större sannolikhet att utsättas för traditionell mobbning. Oberoende typ av mobbning visar studier att det finns ett samband mellan mobbning och psykosomatiska besvär. Studier visar att engagemang från vuxna är ett effektivt sätt att minska förekomst av mobbning på nätet (Wang, Iannotti och Nansel, 2009)

Enligt Dunkels (2012) finns det inga bevis på att mobbning på nätet skulle vara mer varaktig eller svårare form av mobbning För de unga är nätet bara ett ytterligare rum att befinna sig i, där det som även i andra rum också kan förekomma mobbning. Livingstone, Haddon, Görzig och Ólafsson (2011) menar att mobbning på nätet är en ny form av ett länge etablerat problem. Beckman (2013) menar dock att liknande aggressiva företeelser såsom att kommentera elaka och hotfulla saker på sociala medier, till exempel på andras bloggar, inte nödvändigtvis behöver vara samma typ av företeelse. Digitala enheter kan göra det möjligt att agera ut det impulsiva beteendet i större utsträckning och lättare orsaka någon skada (a.a). I en studie av Beckman, Hagquist och Hellström (2012) visade resultatet ingen skillnad i psykosomatiska problem mellan nätmobbing och traditionell mobbning, varken hos utsatta barn eller de barn som utför mobbning.

Elevhälsans uppdrag och skolsköterskans arbete

Målet med elevhälsan är att skapa en så god lärandemiljö som möjligt för elever. I elevhälsans generella arbete ingår bland annat att arbeta för en "säker och god arbets- och lärandemiljö för eleverna" samt att "uppmärksamma förhållanden i elevens närmiljö som kan öka risken för skador, ohälsa, utsatthet och kränkningar" (Socialstyrelsen, 2016 s.31). Elevhälsan ska enligt skollagen (SFS 2010:800 2 kap. 25§) arbeta främst förebyggande och hälsofrämjande samt stödja elevens utveckling mot utbildningens mål. Elevhälsan ska bidra till att skapa miljöer som främjar elevers lärande, utveckling och hälsa samt arbeta med generella uppgifter som rör arbetsmiljön, bland annat skolans värdegrund och arbetet mot kränkande behandling (Skolverket, 2016). Enligt Morberg (2012) förutsätter elevhälsans arbete ett väl fungerande samarbete och tydlig ansvarsfördelning mellan elevhälsans olika professioner samt samarbete med övrig personal i skolan.

Problem i arbetsmiljön såsom psykosociala problem och brister till exempel våld och mobbning kan motverka elevers hälsa (Hillman, 2010). Skolsköterskans kompetens bör utnyttjas när det gäller arbetsmiljöfrågor, till exempel elevers psykiska och sociala arbetsmiljö och mobbning (a.a). Skolsköterskan har en unik möjlighet att få insikt i hur skolans arbetsmiljö påverkar elevers hälsa genom dagliga elevkontakter i skolan vilket är en grundläggande del i den hälsofrämjande och förebyggande delen av elevhälsans medicinska insats både på individnivå och på generell nivå (Hillman, 2010; Morberg, 2012). Det förebyggande arbetet innebär för elevhälsan att minska riskfaktorers inverkan på elever samt att stärka elevers skyddsfaktorer. Som skolsköterska är det viktigt att uppmärksamma elever som saknar kamrater, som inte medverkar i fritidsaktiviteter eller som ger signaler på att de är utstötta eller mobbade (Socialstyrelsen, 2016), Enligt Morberg (2012) är det viktigt att skolsköterskan är lätt att nå för elever. Genom att finnas tillgänglig i elevers skol- och vardagsmiljö har skolsköterskan en central roll i skolan. Många problem kan också fångas upp tidigt enligt Hillman (2010). Till exempel för de barn som känner sig otrygga i skolan och ofta söker upp skolsköterskan (Morberg, 2012). Att vara tillgänglig, vara ett individuellt stöd samt ha tid för elever anses vara mycket betydelsefullt för skolsköterskor enligt en studie av Morberg, Dellve, Karlsson och Lagerström (2006). Att vara tillgänglig ansågs vara en förutsättning för skolsköterskornas stödjande roll (a.a).

De planerade hälsosamtalen, som är ett samtal mellan elev och skolsköterska, syftar till att främja hälsa och förebygga ohälsa och är en del av elevhälsans hälsofrämjande arbete (Socialstyrelsen, 2016). Enligt Hillman (2012) kan hälsosamtalen resultera i att eleven får insikter och tankar som medför att eleven känner sig stärkt i sin egen förmåga att ta itu med jobbiga situationer. Hälsosamtalen kan också möjliggöra för eleven att samtala om sådant som oroar eleven som till exempel kränkande behandling i skolan (Socialstyrelsen, 2016). I en studie av Golsäter, Sidenvall, Lingfors och Enskär (2010) uppgav elever att hälsosamtalen gav möjlighet till att lära känna samt att få förtroende för skolsköterskan vilket i sin tur var avgörande för om eleven skulle komma tillbaka för stöd vid ett senare tillfälle. Då elever kände förtroende för skolsköterskan upplevde de att de kunde samtala om personliga saker. En förtroendefull relation mellan elev och skolsköterska är viktigt och i samtal med skolsköterskan anses tillit, uppmärksamhet och tillgänglighet vara betydelsefullt (Johansson & Ehnfors, 2006). Enligt Borup & Holstein, (2007) är skolsköterskans hälsosamtal med elever som utsätts för mobbning betydelsefulla och har positiva effekter på elever bland annat genom att elever reflekterade över sina problem och pratade med sina föräldrar.

Begreppet livsvärld

Dahlberg (2014) beskriver begreppet livsvärld som en “mångbottnad värld som finns med oss överallt” (s 53). Det handlar bland annat om hur vi lever och verkar i en värld med andra människor. Livsvärld är både unik och delas av alla. “Ingen individ existerar i ett tomrum” (Dahlberg, 2014 s. 29). En individs existentiella sammanhang påverkar individen, livet och hälsan. I synen på hälsa och vårdande måste en persons livsvärld och existentiella sammanhang inkluderas. Den vardagliga erfarenheten är en viktig innebörd i livsvärlden och utgör aspekter i livet som vi inte reflekterar över, saker som vi tar för givet. Men livsvärlden är mer än den vardagliga världen. Livsvärlden är “den levda världen” (s.145), en erfarenhetsvärld, som hjälper oss att förstå, förklara och beskriva vardagsvärlden och hälsa, lidande och vårdande (Dahlberg & Segesten, 2015)

PROBLEMFORMULERING

Att känna sig trygg i skolan är varje barns rättighet. Trots detta är det många barn som inte känner sig trygga i skolan. Kränkningar förekommer i de flesta skolor och utgör ett allvarligt problem för de elever som blir utsatta. Forskning visar att elever i skolor med hög frekvens av kränkningar presterar generellt sämre jämfört med elever i andra skolor. En trygg miljö i skolan skapar goda förutsättningar för elever att må bra och nå sina utbildningsmål. En av elevhälsans uppgifter är att främja trygghet i skolan. I varje skola ska det finnas en plan för det förebyggande arbetet mot kränkningar och mobbning, men hur elevhälsan arbetar för att främja och förebygga ser olika ut i olika skolor. Hur skolsköterskor arbetar förebyggande mot kränkningar och för att främja en trygg skolmiljö saknas kunskap om. Genom att undersöka skolsköterskors erfarenhet av att arbeta förebyggande mot kränkningar och mobbning kan skolsköterskans roll i samband med att främja trygghet i skolan belysas och ge kunskap om hur skolsköterskor arbetar i olika skolor vilket delvis är ett outforskat område. Studiens resultat kan användas för att ge nya tankar och idéer till skolsköterskans fortsatta arbete mot kränkningar och mobbning.

SYFTE

Syftet med studien är att undersöka skolsköterskors erfarenheter av att arbeta förebyggande mot kränkningar och mobbning.

METOD

Studien har utförts med en kvalitativ metod då forskningens syfte var att inhämta beskrivande data, skolsköterskors egna talade ord om deras erfarenheter av att arbeta förebyggande mot kränkningar och mobbning (Olsson och Sörensen, 2011). En kvalitativ studie lämpar sig då den har som mål att få nyanserade beskrivningar av olika kvalitativa synvinklar på deltagarnas livsvärld. Forskningen försöker att förstå deltagarnas erfarenheter på deras upplevda värld (Kvale och Brinkmann, 2014). Den kvalitativa forskningen kännetecknas av ett "inifrånperspektiv", en öppen närhet och interaktion mellan forskare och deltagare (Olsson och Sörensen, 2011). Syftet är att upptäcka och identifiera egenskaper hos till exempel deltagarens livsvärld eller uppfattningar om ett fenomen (Patel och Davidson, 2011). Datainsamling genomfördes via intervjuer med skolsköterskor verksamma på låg - och mellanstadiet. Dahlbergs (2014) beskrivande innebördsanalys har använts som analysmetod då syftet var att förstå ett fenomen som erfars av människor. Med hjälp av en innebördsanalys kan olika aspekter på hur hälsa och vårdande betyder för dessa människor belysas (Dahlberg, 2014)

Urval

Ett ändamålsenligt urval har valts där deltagarna blivit tillfrågade utifrån deras yrke samt verksamma skola. Deltagarna har valts ut för att få en så stor variation som möjligt (Henricson och Billhult, 2012). Inklusionskrav för att ingå i studien var minst ett års erfarenhet som verksam skolsköterska på låg - och mellanstadiet. Deltagarna som tillfrågades att delta i studien var verksamma skolsköterskor på låg- och mellanstadieskolor i fyra olika kommuner i Mellansverige, med undantag från en nyligen pensionerad skolsköterska som tidigare varit verksam på grundskolor i en kommun i Mellansverige. Antal deltagare i studien var sju skolsköterskor i åldern 47 till 66 år som varit verksamma i skolsköterskeyrket mellan 4 och 26 år och arbetade med barn mellan 6 och 12 år. Deltagare hade en specialistutbildning, som till exempel distriktsjuksköterskeutbildning och skolsköterskeutbildning. Enligt Henricson och Billhult (2012) kan det i en kvalitativ studie räcka med ett fåtal deltagare då det viktigaste är att hitta deltagare med olika erfarenheter som kan ge rika beskrivningar av fenomenet vilket i sin tur kan ge underlag för att svara på forskningsfrågan.

Datainsamling

För samtycke till att intervjua skolsköterskor i olika kommuner och stadsdelar har verksamhetschefer inom hälsa och skola i fyra kommuner kontaktas via e-post. Efter godkännande har skolsköterskor i låg - och mellanstadiet i respektive verksamhetschef's ansvarsområde tillfrågats om deltagande i studien. De tillfrågade fick e-post innehållande information samt en förfrågan om deltagande i studien. Efter en cirka en veckas betänketid fick de tillfrågade ytterligare en e-post med samma innehåll. De skolsköterskor som gav positivt besked kontaktades därefter via telefon för muntlig information om studien samt tidsbokning av intervju.

Datainsamling har skett via muntliga intervjuer ansikte mot ansikte, vilket innebär fysisk närvaro med tillgång till icke verbal information (Kvale & Brinkmann), samt via telefonintervjuer som enligt Elmholdt (i Kvale och Brinkmann, 2014) kan vara en fördel

vid geografiska avstånd. Intervjuerna har varit halvstrukturerade, vilket är den vanligaste formen av kvalitativ intervju (Danielson, 2012). Enligt Danielson (2012) möjliggör intervjuer att förstå deltagarnas erfarenhet genom att de till exempel berättar om olika situationer. Fokus i den kvalitativa intervjun ligger på mötet mellan den intervjuade och deltagaren och liknar enligt Kvale och Brinkmann (2014) ett vardagligt samtal som varken är ett öppet eller ett slutet samtal, ett samtal med en struktur och ett syfte. Intervjuer kan enligt Dahlberg (2014) på ett unikt sätt rikta fokus på det fenomen som ska undersökas samt ge möjlighet till nyanserade följdfrågor.

Datainsamlingen genomfördes med en öppen fråga som ställdes till samtliga deltagare. De fick med egna ord berätta om deras erfarenheter om hur de och i samarbete med andra arbetar för att förebygga kränkningar och mobbning. Följdfrågor ställdes till respektive skolsköterska anpassade efter deras berättelse för att få en djupare förståelse för deras erfarenheter. Lokal för intervjuer bestämdes i samråd. Samtliga intervjuer är genomförda i respektive skolsköterskas mottagningsrum. Intervjuerna har spelats in på en diktafon och har därefter ordagrant transkriberats. Intervjuerna har genomförts våren 2017.

Analys

Beskrivande innebördsanalys enligt Dahlberg (2014) har använts för att analysera datainsamlingen då syftet är att förstå ett fenomen, en företeelse som erfars av människor. Data har varit i form av transkriberade intervjuer som i enlighet med Dahlberg (2014) lästs igenom grundligt tills datamaterialet kändes bekant och har kunnat återberättas i sin helhet. Därefter har fokus legat på de mindre delarna i datamaterialet som bearbetats för att kunna beskriva innebörderna. Att gå mellan helhet och delar är det grundläggande i en innebördsanalys (Dahlberg, 2014).

Inledningsvis har den transkriberade texten delats in i mindre delar med ett innebördsinriktat fokus. Meningar och stycken som hör ihop med studiens syfte har sammanförts till meningsenheter. Därefter har meningsenheter som ansetts höra ihop ställts samman till innebördsteman. Texten har analyserats med en rörelse mellan delar och helhet. Avslutningsvis har ett mönster av innebördsteman bildats. För att få en djupare kunskap och insikt i skolsköterskornas erfarenhet om det förebyggande arbetet mot kränkningar och mobbning har analysen präglats i enlighet med Dahlberg (2014) av öppenhet och följsamhet vilket innebär en äkta strävan att se något nytt i texten utan att förstå den genom sina egna antagande. Fokus är enligt Dahlberg (2014) på det som ligger "bakom" deltagarnas ord. Den beskrivande analysen resulterade i fem innebördsteman: att arbeta förebyggande via hälsosamtal och andra elevbesök, att arbeta för en trygg arbetsmiljö, att informera och undervisa, att stärka elever och kamratrelationer och att samarbeta.

Etiska överväganden

En hög etisk medvetenhet är viktig vid forskning då en "god forskningsetik börjar alltid med forskaren själv" (Vetenskapsrådet, 2003). De grundläggande etiska principerna är:

- autonomiprincipen

- godhetsprincipen
- principen att inte skada
- rättvis principen

Autonomiprincipen innebär bland annat rätten till självbestämmande och integritet. Godhetsprincipen och principen att inte skadas innebär en strävan efter att göra gott och förebygga skada. Rättvis principen innebär bland annat att alla bör behandlas lika (Vetenskapsrådet, 2003).

Vid urval rör de etiska frågorna frivillighet, integritet och konfidentialitet. Krav som ska vara uppfyllda är samtyckeskravet; rätten till att själv bestämma över sin medverkan, konfidentialitetskravet; alla uppgifter ska behandlas så konfidentiellt som möjligt samt nyttjandekravet; uppgifter som samlats in får enbart användas i forskningssyfte (Olsson & Sörensen, 2011). Samtycke från studiens deltagare har införskaffats i samband med att deltagarna fick en förfrågan om att delta i studien. Muntlig och skriftlig information har givits till samtliga deltagare om studiens syfte, studiens ansvariga samt om frivilligheten att delta i studien, att deltagarna när som helst och utan förklaring kan avbryta sitt deltagande i studien. Samtliga deltagare har fått muntlig och skriftlig information om deras konfidentialitet. Datamaterialet kommer att förstöras när studien är godkänd och klar. Hänsyn har tagits angående deltagarnas konfidentialitet och frivillighet samt hantering av material. Insamlad data som kan relateras till deltagarna har i enlighet med Vetenskapsrådet (2013) inte kunnat komma åts av obehöriga. Det ska enligt Dahlberg (2014) inte gå att se vilka som har deltagit i studien. Ansökan om etikprövning har inte skett då studentarbeten på avancerad nivå enligt etikprövningsnämnderna inte omfattas av lagen (SFS 2003:460 2 §).

RESULTAT

Syftet med studien var att undersöka skolsköterskors erfarenheter av att arbeta förebyggande mot kränkningar och mobbning. Bearbetning av datamaterialet har resulterat i fem innebördsteman:

- Att arbeta förebyggande via hälsosamtal och andra elevbesök
- Att arbeta för en trygg arbetsmiljö
- Att informera och undervisa
- Att stärka elever och kamratrelationer
- Att samarbeta

Att arbeta förebyggande via hälsosamtal och andra elevbesök

Skolsköterskorna upplever att en stor del i deras förebyggande arbete sker i samband med hälsosamtal och i samtal med elever vid spontana besök hos dem. I hälsosamtalet finns det möjlighet att få mycket information om elever och om deras skolsituation samt möjlighet att fånga upp elever som inte trivs i skolan på grund av till exempel kränkningar och mobbning. Skolsköterskorna har även en så kallad hälsoprofil med frågor där elever i förväg får svara på frågor som bland annat berör trivsel i skolan, kamrater, kränkningar och mobbning. Skolsköterskorna menar att det är framför allt här som de kan fånga upp elever som till exempel upplever sig kränkta eller känner sig ensamma. Det kan också vara så att skolsköterskorna under ett hälsosamtal får en känsla av att det handlar om en tendens till mobbning.

Så att där tycker jag att jag kommer in och kan fånga ganska mycket i det samtalet, som inte kommer upp annars, som man inte har lyft eller lärarna inte har sett och man inte har berättat för läraren.

Skolsköterskorna upplever även att det är i samband med hälsosamtalet som de får tillfälle att lära känna och skapa relationer till både elever och deras föräldrar som vid vissa hälsosamtal är med och att detta är en viktig förebyggande del bland annat i arbetet mot kränkningar. Skolsköterskornas erfarenheter är att det är bra att om möjligt skapa relationer tidigt med elever så att de känner sig trygga att komma till dem. Skolsköterskorna upplever även att de under hälsosamtalen får tillfälle att få en insikt hur det ser ut i klasserna, hur arbetsmiljön är, om det är stökigt eller om det är en trivsam miljö i klassrummet. Skolsköterskorna har även en dialog med lärarna före hälsosamtalen och får på så sätt lite "förkunskaper" om de elever de ska träffa samt hur arbetsmiljön ser ut i just den klassen. Vid information om till exempel att en elev verkar ensam kan de fråga lite extra om skolsituationen och om hur det ser ut med kamrater i skolan och på så sätt stötta eleven. Skolsköterskorna upplever att elever i låg- och mellanstadiet, framför allt de yngre, oftast svarar ärligt och kan prata mycket om saker som har hänt, till exempel om de känner sig utsatta för kränkningar. Vissa frågor på hälsoprofilen kan dock vara svåra att svara på, som till exempel frågan om eleven känner sig mobbad eller om de har kompisar i skolan och på fritiden och det är förmodligen inte alltid svaren blir helt sanningsenliga. När det framgår att en elev känner sig kränkt eller upplever sig mobbad går skolsköterskorna vidare med detta i samråd med eleven genom samtal med till exempel kurator. I svårare fall tas det upp

på elevhälsoteam där även föräldrar kontaktas. De yngre elever som inte har hälsosamtal utan endast kontroller kan ändå ges tillfälle för samtal och då kommer frågor upp om trivsel i skolan samt om eleven har kamrater i skolan. Skolsköterskorna menar att även under dessa samtal kan de få mycket information om hur eleven trivs och hur miljön i klassrummet är.

Skolsköterskorna får också spontana besök av elever och där finns också möjlighet att få information samt fånga upp barn som inte trivs i skolan på grund av kränkningar eller mobbning. Det kan vara barn som kommer för att få plåster på "någonting som inte finns", ont i en arm eller vill visa något utslag "som inte är något" /där den egentliga besöksorsaken är något annat som de vill prata om. Det kan även vara barn som ständigt återkommer på grund av ont i magen eller huvudet. Vid dessa möten är det viktigt att vara uppmärksam, lyhörd och observant och kolla upp vad som ligger bakom besöken, om orsaken till besöken bottnar i medicinska problem eller om det rör sig om psykosociala besvär.

... att vara lyhörd, vara väldigt lyhörd tycker jag är viktigt...

Det förekommer också att barnen kommer till skolsköterskemottagningen för att berätta att någon har varit dum och slagits till exempel, men vanligtvis går barnen direkt till lärarna när sådana situationer uppstår. Flera av skolsköterskorna uppger även att det beror lite på hur deras arbetssituation ser ut och att det har förändrats med åren. Skolkuratoren har tagit över en del och då skolkuratoren har öppen mottagning är deltagarnas erfarenhet att många barn går dit istället för till skolsköterskan när det till exempel gäller kränkningar. Skolsköterskorna har också öppen mottagning och menar att de har flera elever som återkommer till dem, elever som behöver lite extra stöttning. Skolsköterskorna upplever att det är viktigt att "dörren är öppen" och att som skolsköterska visa att de finns där för elever. Att vara tillgänglig och närvarande anser deltagarna är viktigt, att vara en närvarande trygg vuxen.

... för skolsköterskan är lätt att komma till. Man sitter bland barnen och man träffar dem mycket och det är lätt att komma in till skolsköterskan upplever jag, om det är någonting som är jobbigt eller som är jobbigt i gruppen...

Att arbeta för en trygg arbetsmiljö

Skolsköterskorna upplever att de arbetar för att elever ska ha en trygg miljö med grupperingar benämnda trygghetsgrupper. I trygghetsgruppen ingår personal från skolan och från elevhälsoteamet, som till exempel rektor, skolkurator, skolsköterska, lärare, fritidspersonal och idrottslärare. Vilka som ingår i trygghetsteamet ser olika ut på olika skolor. Skolkuratoren har oftast huvudansvaret. Trygghetsgruppen arbetar för att barnen ska känna sig trygga i skolan och för att förebygga kränkningar och mobbning. Skolsköterskorna och övrig personal i trygghetsgruppen arbetar utifrån en plan mot diskriminering och mobbning där olika mål och åtgärder sätts och följs upp. Målen är bland annat att barnen ska känna sig trygga i skolan och att det ska vara en ökad studiero samt ökad elevdelaktighet i undervisningen. Skolan arbetar för att alla ska känna till och vara delaktiga i målen, även elever och vårdnadshavare.

Skolsköterskorna erfar att trygghetsgruppen även arbetar med fadderverksamhet, rastvärdar och rastaktiviteter. Det ska vara tryggt ute på skolgården och finnas saker att göra. Skolsköterskornas erfarenheter är att mycket händer under rasten och ett bra sätt att förebygga detta är att det finns roliga rastaktiviteter. Trygghetsgruppen har även kamratstödjare, till exempel från årskurs tre till årskurs sex som representerar varje klass. Kamratstödjarnas funktion är att vara "trygga kompisar" och att synas ute på rasterna. Tanken är att en elev som känner sig utsatt för kränkningar eller mobbning ska kunna gå till en kamratstödjare för att därefter gå tillsammans till en vuxen, framför allt till någon från trygghetsgruppen. Trygghetsgruppen kan via kamratstödjare få information om hur det ser ut på skolan, hur det är på rasterna, om det är någon som är ensam och så vidare. Kamratstödjarna kan också vara med i att organisera rastlekar. När ett barn ser ut att vara ensam ute på skolgården försöker vuxna ute på skolgården att få in barnet i någon aktivitet.

Vi ser ju barn som går väldigt ensamma, men oftast låter vi dem inte få göra det, utan att vi är där. ... ingen vill gå ensam varje rast...

Skolsköterskorna erfar att trygghetsgruppen också har som uppgift att identifiera otrygga områden i skolan. Genom så kallade trygghetsenkäter som ges ut regelbundet kan skolsituationen för elever kartläggas och bland annat synliggöra så kallade "riskområden", områden på skolan som upplevs otrygga av barnen. Det kan vara ute på skolgården, på fotbollsplan, i gymnastiksalens omklädningsrum med mera. Då försöker trygghetsgruppen se till att det finns vuxna på dessa platser. Skolsköterskorna upplever att det är viktigt att även som skolsköterska vara synlig på skolan. Det kan handla om att vara ute i klasserna, till exempel i förskoleklasserna för att tidigt bygga relationer till barnen, men även att synas i korridorer och andra utrymmen i skolan. På rasterna sitter skolsköterskorna oftast på sina mottagningar, då det vanligtvis är då barnen kommer. Skolsköterskorna kan se mycket i skolan till exempel då de hämtar en elev för extra hälsokontroll. Det är viktigt att vara lyhörd, att se på barnens kroppsspråk, beteende, blickar och att vara uppmärksam på tendenser till mobbning och att direkt agera vid misstanke att något sker till exempel i en korridor.

... ingen elev ska vara rädd i skolan... rast situationerna ska vara trygga

Skolsköterskorna upplever att de kan vara en trygghet för elever genom att vara närvarande och finnas tillgängliga så att elever känner att de har en trygg vuxen att vända sig till. Skolans klimat bör vara "öppet". Alla ska våga säga ifrån och agera. Budskapet till barnen ska vara att det är mycket viktigt att berätta för en vuxen när något sker.

Det är superviktigt att vi vuxna visar att vi bryr oss om alla barn och att vi är intresserade om att de har det bra.

När det gäller trygghetsgruppen råder det olika meningar bland skolsköterskorna om huruvida skolsköterskan ska ingå i trygghetsgruppen eller inte. För några av skolsköterskorna är det en självklarhet, medan de som inte sitter med i denna grupp menar att det inte är skolsköterskans roll att vara delaktig i en trygghetsgrupp. De menar att skolsköterskan ska vara en "neutral" person som både den som kränker och den som blivit

kränkt kan känna sig bekväm med att komma till. De anser att skolsköterskan inte ska ha en aktiv roll, men kan vara med som "bollplank".

Att informera och undervisa

Skolsköterskorna upplever att en del i det förebyggande arbetet mot kränkningar och mobbning är att informera och undervisa vilket kan ske både på individnivå och på gruppnivå. I det enskilda samtalet med barnen kan information och undervisning till exempel handla om sociala medier, pubertetsutveckling och kamratrelationer. På gruppnivå arbetade de flesta skolsköterskorna tillsammans med skolkuratoren och/eller tillsammans med lärarna. Det kan handla om livskunskap med samtal kring självkänsla, kränkningar och mobbning. Gruppsamtal kan också handla om bemötande och språkbruk samt om sociala medier. Mycket fokus ligger på skolans värdegrund, När det gäller språkbruk menade en skolsköterska att det tråkiga språkbruket har gått ner i åldern, det som elever sa till varandra i högstadiet, det språkbruket sker numera i lågstadiet. Skolsköterskorna får ofta höra om kränkningar i sociala medier och detta är ett ämne som det samtalas mycket om i skolorna. Skolsköterskorna upplever att mycket kränkningar sker just på nätet, till exempel att elever filmar incidenter som sedan läggs ut på sociala medier. Externa föreläsare har ibland bjudits in för kvällsföreläsning till barnens vårdnadshavare, men då antalet föräldrar som kommit varit lågt har denna punkt istället tagits upp i samband med föräldramöten. Skolsköterskorna upplever att det är viktigt att föräldrar engagerar sig i denna fråga och kräver att få veta vad deras barn gör på nätet. En skolsköterska menar att det är bra att uppmuntra föräldrar att vara lite "jobbiga".

... sen måste man kanske som förälder också sätta sig in i det själv och försöka ha en bra relation till sina barn och att man får en rätt bild av vad de håller på med.

Ibland går skolsköterskorna in tillsammans med skolkuratoren i klasser och har samtal i grupper. Skolsköterskorna upplever att det kan vara särskilt angeläget i de klasser vars arbetsmiljö är stökig. Flera av skolsköterskorna nämner att det ofta kan bli lite oroligt i årskurs fyra då det i flera skolor förekommer nya konstellationer. Skolsköterskorna upplever att detta påverkar barnen och att det ofta är tufft för dem. Utöver gruppsamtal arbetar skolsköterskorna också med olika samarbetsövningar, oftast tillsammans med skolkurator. Skolsköterskorna menar att detta ger bra resultat och att det blir en lugnare arbetsmiljö i klassrummet.

Skolsköterskorna upplever att en annan viktig del i det förebyggande arbetet mot kränkningar och mobbning är att informera och undervisa om olika symtom eller besvär som barn kan ha, till exempel att stamma eller att ha utåtagerande beteende som vid neuropsykiatriska diagnoser, exempelvis ADHD. I samband med kunskap om dessa symtom kan barn få en ökad förståelse för barn som har avvikande beteende som till exempel utåtagerande beteende.

Men jag tror att om kamrater fick reda på hur en del andra elevers beteende beror på saker man inte kan råda över, då är det naturligt för andra kompisar, tror jag. Om det är en bra harmoni. Så det är lätt att bli retad för något som man gör om folk tror att det man gör är med avsikt... då tar de det oftast på ett bättre sätt.

Att komma in i puberteten kan enligt skolsköterskorna upplevas som en osäkerhet hos barnen vilket skolsköterskorna menar kan förebyggas genom information och undervisning om den naturliga utvecklingen. Flera av skolsköterskorna har tjej - och killgrupper för samtal om pubertetsutvecklingen oftast tillsammans med skolkurator, lärare eller till exempel idrottsläraren. Samtalen kunde även handla om känslor och kamratrelationer som till exempel att växa ifrån varandra, att må dåligt, att uppleva livet tråkigt, att känna starka känslor och så vidare.

... jag tror på det här, att man går in och pratar lite grann om vad som är naturligt i en uppväxt. vad händer när man kommer i tonåren. ... att man berättar hur människan är i uppväxten, så att de förstår att det här med relationer är naturligt och komplicerat och okomplicerat och allt möjligt. Undervisning tycker jag är bra.

Att informera och undervisa i grupp upplevde de flesta skolsköterskorna som positivt, men en skolsköterska hade delade åsikter om att ha gruppsamtal och menade att det var främst klasslärarna som skulle arbeta med sammanhållningen. Skolsköterskan upplevde även att det blev en bättre kontakt med barnen via de enskilda samtalen jämfört i grupp då vissa barn väljer att inte prata så mycket.

Att stärka elever och kamratrelationer

Skolsköterskorna upplever att en förebyggande del i arbetet mot kränkningar och mobbning är att stärka eleven och kamratrelationer. Detta kan ske på individnivå men också i gruppnivå. I det enskilda samtalet kan skolsköterskan uppmuntra eleven till att eleven duger som hen är och vågar vara den hen är. Genom att stärka eleven via samtal kan eleven orka stå emot eventuella kommentarer eller blickar från kamrater. På gruppnivå handlar det kanske framför allt om att stärka kamratrelationer genom samtal och genom olika samarbetsövningar, till exempel så kallade EQ-övningar.

Man jobbar mycket med, och det gör vi i trygghetsteamet, där man liksom kan ta in olika EQ övningar och får ett sånt material som vi kan sprida ut till pedagogerna, så att de kan göra olika typer av övningar eller lyfta olika saker som görs regelbundet.

Skolsköterskorna upplever att samarbetsövningar med syfte till att stärka kamratrelationer och gemenskap är bra och ger resultat. Skolsköterskorna har erfarenhet av att arbeta med samarbetsövningar tillsammans med skolkuratoren och en del har också erfarenheten av att dela ut material via trygghetsgruppen till lärarna. Ett exempel är att elever får göra aktiviteter tillsammans en gång per termin. Klasserna blandas för att elever ska lära känna varandra samt att äldre elever får "ta hand" om de yngre.

... så att barnen ska lära känna varandra och inte bara vara i sin lilla grupp så, utan får chansen att blanda upp sig. Även om man inte vill det så brukar det bli väldigt bra sen, faktiskt.

Skolsköterskorna menar också att det är viktigt att som skolsköterska stärka elevers föräldrar. Ibland kan det vara svårt att som förälder ta in att just deras barn skulle vara inblandad i något mobbningsärende. Det gäller att "få med föräldrarna", att samtala och

stärka dem i deras roll som förälder. Skolsköterskorna upplever att det ofta är föräldrarna själva som tar kontakt med dem och vill ha samtal om hur det är med deras barn. Det kan till exempel handla om oro över hög frånvaro. Skolsköterskornas erfarenhet är att hög frånvaro kan bero på att elever upplever otrygghet i skolan, men att det också kan handla om neuropsykiatriska symtom.

Att samarbeta

Skolsköterskorna upplever att samarbetet är viktigt i det förebyggande arbetet mot kränkningar och mobbning. Det gäller till exempel samarbetet med övrig personal i elevhälsoteamet. De flesta av skolsköterskorna har ett mycket nära samarbete med skolkuratoren. Skolsköterskorna erfar även att det är av stor betydelse att samarbeta med lärare, fritidspersonal, elever och föräldrar. Samarbetet kan ske på olika plan. I trygghetsgruppen samlas bland annat lärare, fritidspersonal, specialpedagoger och skolkurator för att till exempel diskutera hur det ser ut på skolan med mera.

Så jag kan känna att där jag kommer in som skolsköterska är i mötena med elever och föräldrar och att man känner av med pedagoger... där tycker jag att jag gör mycket av det arbetet mot diskrimination och kränkande behandling.

Elevhälsoteamet arbetar tillsammans i arbetet mot kränkningar och mobbning, där enskilda ärenden kan tas upp. Skolkuratoren kan till exempel via trygghetsgruppen ta upp saker som har hänt. I arbetet att identifiera otrygga platser i skolan arbetar trygghetsgruppen tillsammans med elever och lärare. På raster kan någon från trygghetsgruppen vara ute bland barnen. En skolsköterska menar att skolsköterskan alltid är en del av allt som händer då skolsköterskan är en del av elevhälsoteamet.

Några av skolsköterskorna har erfarenhet av extern samverkan som till exempel fältassistenter från socialstyrelsen och från polisen. Dessa kunde komma till skolan för att föreläsa för barn och föräldrar i samband med temadagar eller kvällsföreläsningar.

Sammanfattning

Skolsköterskor arbetar både på individ-, grupp- och organisatorisk nivå, men i det förebyggande arbetet mot kränkningar och mobbning jobbar skolsköterskorna främst på individnivå i det enskilda samtalet med elever. I hälsosamtalen kan de få mycket information om både elever och om deras skolsituation. I dessa samtal kan de även fånga upp elever som upplever sig kränkta, inte har några kompisar eller där det finns en tendens till mobbning. Skolsköterskorna upplever även att det enskilda samtalet i samband med kontroller eller vid spontana besök kan ge mycket information och att de flesta elever är öppna och pratar mycket om saker som har hänt.

När det gäller det förebyggande arbetet mot kränkningar och mobbning är ett gott samarbete av stor betydelse för skolsköterskorna. Ett starkt elevhälsoteam är viktigt för ett bra förebyggande arbete. De flesta av skolsköterskorna har ett mycket nära samarbete med skolkuratoren som de kan bolla tankar och idéer med och till exempel slussa vidare elever som behöver skolkuratorns kompetens. Några av skolsköterskorna jobbar även tillsammans med skolkuratoren ute i klasserna med gruppsamtal och med samarbetsövningar. Ett bra

samarbete med övrig personal, till exempel lärarna, är också viktigt. Några av skolsköterskorna arbetar tillsammans med övrig personal i skolan i trygghetsgrupper, där målet bland annat är att elever ska känna sig trygga och inte utsättas för kränkningar. Det förebyggande arbetet mot kränkningar och mobbning fungerar bäst när alla, inklusive elever och föräldrar, är delaktiga och insatta i målen för det förebyggande arbetet. Föräldrars engagemang och delaktighet är viktig. Att samarbeta och ha en bra dialog är av stor betydelse för det förebyggande arbetet mot kränkningar och mobbning.

DISKUSSION

Metoddiskussion

Syftet med studien var att undersöka skolsköterskors erfarenhet av att arbeta förebyggande mot kränkningar och mobbning. En kvalitativ forskningsmetod har tillämpats då denna metod enligt Henricson (2014) lämpar sig när erfarenheter efterfrågas. Analys har utförts enligt Dahlbergs (2014) beskrivande innebördsanalys. Beskrivande innebördsanalys lämpade sig i denna studie då syftet var att försöka förstå deltagarnas upplevelser, för att få en djupare förståelse av deras erfarenheter. Analysen har genomförts enligt Dahlbergs analys med en öppenhet och följsamhet för att så långt som möjligt inte ha någon förförståelse och för att på ett så uppriktigt sätt som möjligt se nya saker i undersökningen. Att inte ha någon som helst förförståelse är dock enligt Dahlberg (2012) inte möjligt då människan inte är ett "oskrivet blad" (s.112). En förförståelse kan både vara ett hinder och ett hjälpmedel för utveckling av en ny förståelse (a.a).

Verksamhetschefer i kommuner och stadsdelar i Mellansverige kontaktades via e-post för godkännande av att intervjua skolsköterskor i deras verksamhetsområde. Detta moment var tidskrävande då några svar dröjde och i vissa fall inte kom alls. Efter godkännande från tillfrågade verksamhetschefer kontaktades möjliga deltagare via e-post. Även detta moment var tidskrävande då flera skolsköterskor valde, baserat på tidsbrist, att inte delta i studien. Deltagarna valdes därefter ut efter inkluderingskriterierna. Datainsamlingen har utförts via muntliga intervjuer, ansikte mot ansikte samt telefonintervjuer. Telefonintervjuer valdes på grund av geografiska avstånd samt tidsbrist. Fördelen med att intervjua ansikte mot ansikte är enligt Kvale och Brinkmann (2014) att den fysiska närvaron ger tillgång till icke verbal information såsom gester och ansiktsuttryck. Enligt Henricson (2012) visar gester, tonläge och ansiktsuttryck känslor inför det innehåll som beskrivs. Intervjuerna i föreliggande studie har genomförts med följsamhet och ett aktivt lyssnande vilket enligt Henricson (2012) har stor betydelse för att höra nyanser som till exempel tonfall, tystnad och skratt.

Intervjuerna i denna studie varade mellan 30 och 40 minuter vardera och bestod av en forskningsfråga innehållande två öppna frågor. En provintervju utfördes först då frågor och upplägg enligt Henricson (2014) behöver testas samt för att se om tidsramen är hållbar. Inga ändringar i frågor eller upplägg gjordes. Deltagarna ombads att berätta så utförligt som möjligt hur de och i samarbete med andra arbetar förebyggande mot kränkningar och mobbning. Deltagarna reagerade på att forskningsfrågan kändes stor och vid, men detta möjliggjorde för deltagarna att fritt kunna berätta om deras erfarenheter vilket gav rika variationer och beskrivningar av deras erfarenheter av det förebyggande arbetet mot kränkningar och mobbning. Enligt Kvale och Brinkmann (2014) kan inledande frågor, som till exempel att be den intervjuade att berätta om något så utförligt som möjligt, ge spontana och rika beskrivningar från deltagarna på de undersökta fenomenen.

Följdfrågor ställdes till deltagarna för att få en djupare innebörd av deras erfarenheter. Följdfrågorna kunde till exempel handla om samverkan med övrig personal. Enligt Kvale och Brinkmann (2014) kan de intervjuades svar ge ett vidare innehåll genom bland annat en nyfiken inställning. Direkta frågor av det som just har sagts kan få den intervjuade att berätta mer. Att uppmuntra deltagaren till att berätta mer kan även ske genom en nick, en

paus eller ett "hm" vilka samtliga användes i denna studies intervjuer. I respektive intervju skedde ibland en tystnad vilket gav tid till eftertanke hos deltagarna. Dahlberg (2014) menar att den intervjuade kan behöva betänketid för reflektion, till exempel för att dra sig till minnes något som hänt. "Tystnad under en intervju kan vara förvånansvärt kreativ!" Dahlberg s 93 (2014).

Urvalet bestod av sju skolsköterskor verksamma i låg - och mellanstadiet. Tillvägagångssättet var ett strategiskt urval, ett icke slumpmässigt urval där deltagarna valdes ut efter yrke, skola och verksamhetsområde. Samtliga deltagare levde upp till inklusionskriterierna vilka var specialistutbildning, minst ett års erfarenhet som skolsköterska och verksamma på en låg- och mellanstadieskola. Enligt Friendsrapporten 2016 förekommer mobbning i större grad i mellanstadiet och därför känns det angeläget att förebygga tidigt därav val av låg- och mellanstadium. Samtliga deltagare som deltog i studien var kvinnor mellan 46 och 66 år. Ett undantag från inkluderingskriterierna var en nyligen pensionerad skolsköterska med många års erfarenhet inom skolhälsovården, därav undantaget från kriteriet att vara verksam skolsköterska. Deltagarnas specialistutbildning var bland annat distriktsjuksköterskeutbildning och skolsköterskeutbildning. Deltagarnas verksamma år som skolsköterskor var mellan 4 år och 26 år och majoriteten av deltagarna hade arbetat i 19 år och mer vilket styrker studiens trovärdighet. För att få en spridning av urvalet tillfrågades skolsköterskor i fyra olika kommuner i Mellansverige, både i stora och mindre städer vilket styrker studiens trovärdighet samt generaliserbarhet.

Intervjuerna spelades in med hjälp av en diktafon och har därefter transkriberats ordagrant. Den nedskrivna texten har lästs igenom flera gånger i enlighet med Dahlbergs (2014) beskrivande innebördsanalys, tills det har gått att återberätta materialet för att därefter lyfta fram delar i datamaterialet som svarar på studiens syfte. Arbetet med innebördsanalysen har gått från delar till helhet, vilket är grundtanken i Dahlbergs innebördsanalys. Transkribering av datamaterialet har skett ordagrant med undantag då konfidentialitet har kunnat undanröjas, till exempel namn på skola och personal (Kvale och Brinkman, 2010). Icke verbala uttalande såsom skratt och hummande har också skrivits ned. Transkribering av datamaterialet var mycket tidskrävande vilket kan vara en svaghet i studien. Analys av en muntlig intervju kan ta uppåt 8 timmar att jämföra med mailintervjuer som redan är utskrivna och klara för analys (Kvale och Brinkman, 2014).

Plats för intervjuerna var skolsköterskornas mottagningsrum, vilket vid enstaka tillfällen innebar avbrott i intervjun vilket kan ha påverkat datamaterialet. Avbrott kunde till exempel ske då annan personal kom in i mottagningsrummet eller då en elev behövde tas om hand av skolsköterskan. En reflektion är huruvida detta påverkat intervjuerna eller inte, om deltagaren på grund av avbrottet eventuellt kan ha glömt viktig information, Avbrott uppstod dock endast i enstaka fall och upplevdes inte påverka intervjun enligt författaren. Flertalet av intervjuerna förblev ostörda. Henricson (2014) menar att intervjuaren får "ta situationen som den är och fokusera på att genomföra intervjun" (s.170).

De muntliga intervjuerna spelades in på en diktafon. En reflektion är huruvida deltagarna påverkats av att intervjuerna blev inspelade och huruvida detta kan ha skilt sig från ansikte mot ansikte intervjuerna jämfört med telefonintervjuerna där deltagarna inte kunde se diktafonen och därigenom bli påmind om inspelningen. Under intervjuernas gång blev kommunikationen mer avslappnad och liknade mer ett samtal. En reflektion är att

deltagarna eventuellt glömde bort att de blev inspelade oavsett intervjuform. Kvale och Brinkman (2010) menar dock att detta är utmärkande i en kvalitativ intervju.

Studiens trovärdighet styrks med deltagarnas många års erfarenhet samt det geografiska området med fyra olika kommuner. En eventuell brist i arbetet kan vara ett mindre urval men då studien är en kvalitativ studie kan ett mindre antal deltagare räcka, då det är viktigare att de kvalitativa intervjuerna har ett rikt innehåll (Henricsson, 2014). Ett manligt perspektiv saknas då samtliga deltagare var kvinnor vilket eventuellt kan ha påverkat studiens resultat.

Resultatdiskussion

Föreliggande studies resultat visar att skolsköterskors erfarenheter av att arbeta förebyggande mot kränkningar och mobbning är av varierande grad och sker både på individ- och gruppnivå. Skolsköterskorna utövar sitt förebyggande arbete främst på individnivå, till exempel i deras hälsosamtal. I hälsosamtalet kan skolsköterskorna få tillfälle att lära känna elever samt få en inblick i hur deras skolsituation ser ut. På så sätt kan relationer byggas mellan skolsköterska och elever så att elever känner sig trygga att komma tillbaka för fler eventuella samtal. Skolsköterskorna upplevde att även de spontana besöken kunde ge information och tillfälle för dem att fånga upp elever som kände sig otrygga eller utsatta av kränkningar. Några av skolsköterskorna menade att det var viktigt att vara uppmärksam och observant på om det fanns en annan bakomliggande orsak till besöken. Men de flesta av skolsköterskorna upplevde att det var framför allt deras hälsosamtal med hälsoprofil som gav mest information. En hälsoprofil kan vara en fördel då den fokuserar på elevers egna beskrivningar av deras hälsa och levnadsvanor (Morberg, 2012). Enligt socialstyrelsen (2016) kan hälsosamtalet ge möjlighet för eleven att berätta om sådant som oroar, till exempel att eleven utsätts för kränkande behandling. Ett hälsoformulär kan ge skolsköterskan stöd i hälsosamtalet och underlätta dialogen mellan eleven och skolsköterskan vilket i sin tur kan ge mer information om elevens situation. Skolsköterskorna upplevde att de flesta svarade ärligt på hälsoformulärets frågor, men att vissa frågor kunde vara lite svåra att besvara. En skolsköterska menade att det inte var vanligt att en elev svarade ja på frågan om eleven blev mobbad. En reflektion av författaren är betydelsen att vara lyhörd som skolsköterskorna också nämner. Enligt Hillman (2010) kan många elever undvika svar i hälsoformuläret som kan leda till känsliga samtal. Socialstyrelsen (2016) menar dock att obekväma frågor normaliseras då alla elever förväntas svara på samma frågor. Då hälsoformulären ser olika ut i olika kommuner är en reflektion från författaren huruvida det är lättare att samtala om obekväma frågor beroende på hälsoprofilens utformning? En skolsköterska ansåg att hälsoprofilen som användes i skolsköterskans kommun inte var bra, då svaren mest kunde anges med ett ja eller ett nej, vilket inte gav något utrymme för om eleven var osäker. Skolsköterskan gav vid dessa tillfällen rådet att sätta ett kryss mellan svarsalternativen.

Denna studies resultat visar att skolsköterskorna upplevde att det var bra med information och undervisning i det förebyggande arbetet mot kränkningar och mobbning. Von Knorring (2012) menar att information till elever om mobbning kan vara en bra insats i det förebyggande arbetet. Skolsköterskorna arbetade ofta tillsammans med skolkurator eller med lärarna och i form av gruppsamtal och samarbetsövningar. Samtal skedde bland annat om språkbruk och bemötande, om känslor och om sociala medier. När det gällde sociala

medier uppfattade flera av skolsköterskorna att det skedde mycket kränkningar på nätet. En skolsköterska menade att det var här det mesta av alla kränkningar skedde. Milerad (2014) menar att då ungdomar är mest aktiva på sociala medier är nättrakasserier också vanliga där. Dunkels (2012) menar också att nätet för de flesta unga bara är ytterligare ett rum att vistas i och att det där, som i ett annat rum, kan förekomma mobbning. Trots att nätet erbjuder anonymitet och stor publik finns det inga belägg för att mobbning på nätet skulle vara svårare eller en djupare form av mobbning (a.a). En reflektion från författaren är dock att barn som utsätts för kränkningar kan på grund av nätet bli utsatta för kränkningar dygnet runt. Beckman, Hagquist och Hellström (2012) menar dock att det inte förekommer skillnader i psykosomatiska problem mellan nätmobbning och traditionell mobbning. Då skolsköterskornas erfarenhet är att det sker mycket kränkningar på nätet är författarens reflektion att det är angeläget att skolsköterskorna fortsätter att samtala om sociala medier med elever samt att engagera föräldrar. Skolsköterskorna erfarenheter var att det var viktigt att samarbeta med föräldrar. Detta resonemang stöds av studier bland annat av Wang, Iannotti och Nansel (2009)

Ärenden som handlade om kränkningar kunde komma upp till elevhälsan. I föreliggande studies resultat visar att skolsköterskorna upplevde att det var viktigt att samtala om hänsyn och värdegrund, framför allt då någon incident just hade hänt. Skolsköterskorna erfarenheter var att skolan arbetade mycket med skolans värdegrund. Enligt Socialstyrelsen (2016) ska skolans värdegrund genomsyra hela skolan och elevers arbete. Skolans värdegrund tydliggörs i läroplanen: där bland annat mänskliga rättigheter, jämlikhet och människans lika värde lyfts fram.

Föreliggande studies resultat visar att skolsköterskornas erfarenheter var att samtal ute i klasser också kunde möjliggöra att bygga relationer med elever. En skolsköterska menade dock att de enskilda samtalen gav större möjlighet att lära känna elever samt gav mer information, då elever som inte säger så mycket i grupp pratar ofta mer i ett enskilt samtal. Men skolsköterskorna som var ute i klasserna arbetade vanligtvis utifrån ett program med flera lektionstillfällen, framför allt i klasser med orolig arbetsmiljö. En fördel med att ha samtal i grupp är enligt Hillman (2010) att barnen har olika erfarenheter till en viss frågeställning och att det på så sätt kan uppstå diskussioner om olika sätt att hantera ett och samma problem, som till exempel konflikt med kamrater eller ilska.

I denna studies resultat framgår det att flera av skolsköterskorna arbetade, ofta tillsammans med skolkuratorerna, med samarbetsövningar, så kallade EQ (emotionell intelligens) - övningar. Samarbetsövningar syftar till att stärka elevers kompetens och emotionella mognad samt stärka relationerna mellan elever i syfte att motverka mobbning (Milerad, 2014). Att fungera bra tillsammans med andra människor är enligt Bremberg och Eriksson (2010) lika grundläggande som att lära sig att läsa, skriva och räkna. För detta krävs en förmåga att känna igen sina egna och andras känslor och att tolka och hantera dem, så kallad emotionell förmåga eller emotionell intelligens. Barns emotionella och sociala intelligens går att utveckla med olika pedagogiska metoder där barnen får möjlighet att lära känna sina egna och andras känslor, att hantera konflikter med mera. Studier visar att skolor som arbetar med elevers förmåga att hantera känslor har gett en ökad känsla av välbefinnande hos elever, minskad psykisk ohälsa och riskbeteende såsom aggressivitet och mobbning (a.a). Enligt Von Knorring (2012) påverkar barns sociala och emotionella

utveckling av deras känsla av delaktivitet och samhörighet med elever och lärare och hör ihop med bland annat klassens klimat.

Att arbeta för en bra arbetsmiljö upplevde skolsköterskorna var en viktig del i det förebyggande arbetet mot kränkningar och mobbning. Skolsköterskorna menade att "ingen elev ska känna sig rädd i skolan". Korridorer och omklädningsrum var några "riskområden" som elever ansåg vara otrygga, vilket framgick i de årliga trygghetsenkäterna. I det förebyggande arbetet är det enligt Skolverket (2014) viktigt att kartlägga hur elever uppfattar sin situation, till exempel trygghet och om det förekommer kränkningar. Kartläggningen kan göras via trygghetsenkäter och kan även inkludera föräldrars synpunkter. Syftet med kartläggningen är att få en förståelse för varför och i vilket sammanhang kränkningar sker samt hur de gör sig uttryck. Verksamheten kan på så sätt sätta in insatser som är relevanta (a.a). Vuxna ska finnas ute på skolgården samt på riskområden. Att ha ett rastvaktssystem där otrygga platser kartlagts och där särskild personal finns som vistas bland elever och ordnar med särskilda aktiviteter är enligt Von Knorring (2012) en effektiv insats mot mobbning.

Skolsköterskorna lyfte fram att det var viktigt att även som skolsköterska synas och att vara tillgängliga. Skolsköterskorna menade också att det var viktigt att vara lyhörd och uppmärksam, att se blickar, kroppsspråk och beteende när de gick runt i skolan och att reagera direkt vid misstanke om kränkning eller mobbning. Skolan ska ha en öppenhet och alltid reagera direkt då något händer. Enligt Von Knorring (2012) finns det i alla antimobbningsprogram i Sverige insatser som är både effektiva och ineffektiva och insatser som kan leda till att elever kränks. Skolverkets rekommendationer är att utgå från Skolverkets allmänna råd och systematiskt skapa strategier utifrån den enskilda skolans förutsättningar. De allmänna råden i det förebyggande arbetet är bland annat att regelbundet kartlägga elevers trygghet och trivsel i skolan, analysera kartläggning och identifiera risker, utvärdera tidigare insatser samt göra elever delaktiga i kartläggningen (Skolverket, 2014). Skolsköterskorna ansåg även att det var viktigt att stärka den enskilde eleven. Att bekräfta för elever att de duger som de är. Enligt Gustafsson (2009) handlar elevhälsa om att se och bekräfta eleven och menar att det är de flyktiga mötena i stunden, i klassrummet, i korridoren och på skolgården som kanske är de viktigaste av allt. Att som vuxen stanna till och växla några ord med en elev är av stor betydelse. Viktigt var också att stärka föräldrar och att ha ett fint samarbete med dem. Att skapa goda relationer mellan hem och skola är enligt Socialstyrelsen (2016) en del i elevhälsans förebyggande arbete.

Föreliggande studies resultat visar att ett bra samarbete är en viktig och stor del, kanske en förutsättning, för det förebyggande arbetet mot kränkningar och mobbning. Ett starkt elevhälsoteam var betydelsefullt. Enligt Ehrenberg, Wallin och Öhlén (2013) är kompetens och samarbetsförhållanden centrala i ett teamarbete. Det är bland annat viktigt att det är "högt i tak", att det finns arbetsglädje och att medlemmarna i teamet känner att deras gemensamma arbete är meningsfullt. Kompetens är inte bara yrkesrelaterad utan även handlar om att ha erfarenhet, att kunna jobba i team och att ständigt lära sig. Att arbeta i ett team mot mobbning som trygghetsgrupp, vilket omfattar personal med specialistkompetens som till exempel skolsköterska, skolkurator eller specialpedagog kan enligt Von Knorring (2012) vara effektivt i det förebyggande arbetet mot mobbning. Samarbetet gällde all personal i skolan, även samarbetet med övrig personal i skolan såsom lärare och fritidspersonal. De flesta av skolsköterskorna hade ett mycket nära samarbete med

skolkuratoren som ofta hade sin mottagning bredvid skolsköterskan. Resultatet visade att samarbetet upplevdes viktigt och givande. Det ansågs betydelsefullt vid information och undervisning ute i klasserna, men även betydelsefullt att ha någon att bolla tankar och idéer med. Skolsköterskor som fångade upp elever, till exempel via hälsosamtal, som upplevde att de var utsatta för kränkningar, kunde i samråd med eleven "slussa" över eleven till skolkuratoren. Utan samarbete med skolkurator kunde det bli många extra psykosociala ärenden för skolsköterskan vilket kunde upplevas som tidspressat och en känsla av att det var svårt att hinna med allt.

Skolsköterskorna menade att samarbetet gällde också elever och deras vårdnadshavare. Alla ska vara delaktiga och insatta i målen för det förebyggande arbetet. Det är viktigt att skolsköterskan har en helhetsbild och inkluderar alla elever, skolpersonal, familjemedlemmar och samhälle (King, 2014) Kvarme, Helseth, Saeteren & Natvi (2010) menar att skolsköterskan inte kan arbeta ensam men kan i samarbete med övrig personal och familjer påverka det förebyggande arbetet mot mobbning. Skolsköterskornas erfarenhet i föreliggande studie var att elever medverkade aktivt i det förebyggande arbetet mot kränkningar och mobbning med aktiviteter såsom fadderverksamhet och kamrattstödare. Till exempel via en trygghetsgrupp. Syftet med att engagera elever i det förebyggande arbetet är enligt Von Knorring (2012) att skapa en god atmosfär i skolan. Ett gemensamt ansvar hos elever, lärare och övrig personal är enligt Skolinspektionen (2015) en viktig förutsättning för att skapa trygghet i skolan. Det är viktigt att det finns en ömsesidig respekt för varandra i skolan, att ordningsregler hålls och upprätthålls samt att vuxna reagerar direkt när de ser att något sker (a.a).

Konklusion

Studiens resultat visar att skolsköterskorna upplever att ett starkt elevhälsoteam och engagerad personal, elever och föräldrar är viktigt i det förebyggande arbetet mot kränkningar och mobbning. Det är viktigt att elever känner sig trygga i sin arbetsmiljö och att alla engagerar sig i det förebyggande arbetet. De fem innebördsteman som har lyfts fram i studiens analys, att arbeta förebyggande via hälsosamtal och andra elevbesök, att arbeta för en trygg arbetsmiljö, att informera och undervisa, att stärka eleven och kamratrelationer och att samarbeta, visar hur skolsköterskor arbetar på olika sätt och nivåer för att förebygga kränkningar och mobbning. En röd tråd i skolsköterskornas förebyggande arbete var ett bra samarbete med personal, elever och vårdnadshavare.

Implikation

Resultatet av denna studie kan vara till nytta för skolsköterskor i det förebyggande arbetet mot kränkningar och mobbning. Metoder och tillvägagångssätt i det förebyggande arbetet som har lyfts fram i studien, som till exempel att arbeta i team via trygghetsgrupp, att arbeta i team med kurator, att via samtal och samarbetsövningar stärka eleven och kamratrelationer och att vara tillgänglig och synlig kan ge tankar och idéer om nya arbetsstrategier för att förebygga kränkningar och mobbning samt för att främja en trygg arbetsmiljö för elever.

Förslag till forskning

Förslag till vidare forskning är forskning om det förebyggande arbetet mot kränkningar och mobbning utifrån ett barnperspektiv. Barn som blir utsatta för kränkningar och mobbning, hur är deras upplevelse av skolsköterskans/elevhälsans förebyggande arbete mot kränkningar och mobbning? Att lyfta fram barnens erfarenheter om hur elevhälsan/skolsköterskan arbetar för att förebygga kränkningar och främja en trygg arbetsmiljö i skolan känns relevant samt en viktig kunskap för att skolsköterskans förebyggande arbete mot kränkningar och mobbning ska bli så bra som möjligt.

REFERENSER

AFS 2001:1. *Arbetsmiljöverkets föreskrifter om systematiskt arbetsmiljöarbete*. Hämtad 2016-09-20 från

<https://www.av.se/globalassets/filer/publikationer/foreskrifter/systematiskt-arbetsmiljoarbete-foreskrifter-afs2001-1.pdf>

Barnombudsmannen (2015). *Barnkonventionen*. Barnombudsmannen: Stockholm. hämtad från <https://www.barnombudsmannen.se/barnombudsmannen/barnkonventionen/>

Barnombudsmannen. (2015). *Välkommen till verkligheten*. Hämtad 2016-09-20 från <https://www.barnombudsmannen.se/globalassets/dokument-for-nedladdning/publikationer/valkommen-till-verkligheten.pdf>

Beckman, L. (2013). Traditional Bullying and Cyberbullying among Swedish Adolescents Gender differences and associations with mental health. Karlstad University. Hämtad 2016-09-20 från <http://www.diva-portal.org/smash/get/diva2:639930/FULLTEXT01.pdf>

Beckman, L., Hagquist, C., & Hellström, L. (2012). Does the association with psychosomatic health problems differ between cyberbullying and traditional bullying? *Emotional and Behavioral difficulties*, (17), 421-434.

Bjereld, Y., Daneback, K., & Petzold, M. (2015). Differences in prevalence of bullying victimization between native and immigrant children in the Nordic countries: a parent-reported serial cross-sectional study. *Child: Care, Health and Development*. (41), 593–599.

Borup, I., & Holstein, B. (2007). Schoolchildren who are victims of bullying report benefit from health dialogues with the school nurse. *Health Education Journal*, 66(1) 2007 58-67

Cooper G. D., Clements P. T., Holt K. E. (2012). Examining childhood bullying and adolescent suicide: Implications for school nurses. *The Journal of School Nursing*, (28) 275–283.

Dahlberg, K. (2014). *Att undersöka hälsa och vårdande*. Stockholm: Natur och Kultur.

Dahlberg, K., & Segesten; K. (2010). *Hälsa och vårdande i teori och praxis*. Stockholm: Natur och kultur.

Danielson, E. (2012). Kvalitativ forskningsintervju. M. Henricson (Red), *Vetenskaplig teori och metod. Från idé till examination inom omvårdnad*. (s. 163-173). Studentlitteratur: Lund.

Danielson, E. (2012). Kvalitativ innehållsanalys. M. Henricson (Red), *Vetenskaplig teori och metod. Från idé till examination inom omvårdnad*. (s.330-343). Studentlitteratur: Lund.

Dunkels, E. (2012). *Vad gör unga på nätet?.* Malmö: Gleerups Utbildning AB.

Etikprövningsnämnderna. (2017) *FAQ*. Hämtad 2017-01-01 från <http://www.epn.se/start/faq/>

- Friends. (2016). *Friendsrapporten 2016*. Stockholm. Hämtad 2016-09-20 från <https://friends.se/fakta-forskning/rapporter/friendsrapporten/>
- Friends. (2016). *Om mobbning*. Stockholm. Hämtad 2016-09-20 från <https://friends.se/fakta-forskning/om-mobbning/>
- Golsäter, M., Sidenvall, B., Lingfors, H., & Enskär, K. (2010). Pupils' perspectives on preventive health dialogues. *British Journal of School Nursing*, 5(1), 26-33.
- Gustafsson, L. (2009). *Elevhälsan börjar i klassrummet*. Lund: Studentlitteratur.
- Henricson, M (2012). Kvalitativ forskningsintervju. M. Henricson (Red), *Vetenskaplig teori och metod. Från idé till examination inom omvårdnad* (s.163-174). Lund: Studentlitteratur.
- Henricson, M., & Billhult, A. (2012). Kvalitativ design. M. Henricson (Red.), *Vetenskaplig teori och metod. Från idé till examination inom omvårdnad* (s.130-137) Lund: Studentlitteratur.
- Hillman, O. (2010). *Skolhälsovård- introduktion och praktisk vägledning*. Stockholm: Gothia förlag,
- Jacobson, G., Riesch, S., Temkin, B., Kedrowski, K. & Kluba, N. (2011). Students feeling unsafe in school fifth graders' experiences. *Journal of School Nursing*, (2) 49-15
- Johansson, A., & Ehnfors, M. (2006). Mental health-promoting dialogue of school nurses from the perspective of adolescent pupils. *Vård i Norden*, 26 (4), 10-13
- Kvale, S., & Brinkmann, S. (2014). *Den kvalitativa forskningsintervjun*. Lund: Studentlitteratur
- Kvarme, L., Helseth, S., Saeteren, B. & Natvi, G. (2010) School children's experience of being bullied – and how they envisage their dream day. *Scandinavian Journal of Caring Sciences*, 24, 791–798.
- King, K. K. (2014). Violence in the school setting: A school nurse perspective. *The Online Journal of Issues in Nursing*, (1) 19
- Livingstone, S., Haddon, L., Görzig, A. & Ólafsson, K. (2011) EU kids online: final report. EU Kids Online: final report, *London School of Economics & Political Science*, London, UK. Hämtad 2017 01 01 från http://eprints.lse.ac.uk/39351/1/EU_kids_online_final_report_%5BLSERO%5D.pdf
- Milerad, J. (2014). Att förebygga olycksfall, mobbning och våld. J. Milerad & C. Lindgren (Red.), *Evidensbaserad elevhälsa* (s.363-382). Lund: Studentlitteratur.
- Morberg, S. (2012). Skolsköterskans profession. E. Clausson & S. Morberg (Red.), *Skolsköterskans hälsofrämjande arbete* (s45-54). Lund: Studentlitteratur.

Morberg, S. (2012). Skolsköterskans och skolläkarens uppdrag och ansvarsområde. E. Clausson & S. Morberg (Red.), *Skolsköterskans hälsofrämjande arbete* (ss31-42). Lund: Studentlitteratur.

Morberg, S., Dellve, L., Karlsson, B. & Lagerström, M. (2006). Constructed space and legitimacy for health work in the educational system. Perspectives of school nurses. *International Journal of Qualitative Studies on Health and Well-being*, 1, 236-244.

Nilsson, A. (2014). *Elevhälsans uppdrag – främja, förebygga och stödja elevens utveckling mot målen*. Skolverket. Hämtad 2016-12-20 från http://www.skolverket.se/polopoly_fs/1.196121!/Artikel%20Fr%C3%A4mja,%20F%C3%B6rebygga....pdf

Olsson, H. & Sörensen, S (2011). *Forskningsprocessen. Kvalitativa och kvantitativa perspektiv*. Stockholm: Liber AB.

Patel, R. & Davidson, B. (2011). *Forskningsmetodikens grunder. Att planera, genomföra och rapportera en undersökning*. Lund: Studentlitteratur.

Persson, L. (2016). Health Promotion in Schools: Results of a Swedish Public Health Project. Karlstad University. Hämtad 2017-01-01 från <http://www.diva-portal.org/smash/get/diva2:916794/FULLTEXT02.pdf>

Rädda barnen. (2012). *För en tryggare skola*. Hämtad 2016-10-25 <https://www.raddabarnen.se/Documents/vad-vi-gor/sverige/utbildning-och-skola/Tryggare%20skola.pdf>

SFS 1977:1160. *Arbetsmiljölagen*. Stockholm: Riksdagen, Arbetsmarknadsdepartementet ARM. Hämtad 2017 01 01 från https://www.riksdagen.se/sv/dokument-lagar/dokument/svensk-forfattningssamling/arbetsmiljolag-19771160_sfs-1977-1160

SFS 2008:567. *Diskrimineringslagen*. Stockholm: Riksdagen, Kulturdepartementet. Hämtad 2017-01-01 från http://www.riksdagen.se/sv/dokument-lagar/dokument/svensk-forfattningssamling/diskrimineringslag-2008567_sfs-2008-567

SFS 2003:460. *Lag om etikprovning av forskning som avser människor*. Stockholm: Riksdagen, Utbildningsdepartementet. Hämtad 2017-01-01 från http://www.riksdagen.se/sv/dokument-lagar/dokument/svensk-forfattningssamling/lag-2003460-om-etikprovning-av-forskning-som_sfs-2003-460

SFS 2010:800 *Skollagen* Svensk författningssamling. Stockholm. Hämtad 2017-01-01 från <http://rkrattsdokument.se/SFSdoc/10/100800.PDF>

Skolinspektionen (2015). *Trygghet Fördjupad analys av Skolenkäten*. Hämtad 2017-01-01 från <https://www.skolinspektionen.se/globalassets/publikationssok/statistikrapporter/skolenkaten/2014/skolenkaten-fordjupad-analys-trygghet.pdf>

- Skolverket. (2011). *Läroplan för grundskolan, förskoleklassen och fritidshemmet 2011*. Skolverket: Stockholm. Hämtad 2017-01-01 från http://natprov.edu.uu.se/digitalAssets/173/c_173998-1_3-k_lgr11.pdf
- Skolverket (2014). *Främja, förebygga, upptäcka och åtgärda*. Hur skolan kan arbeta mot trakasserier och kränkningar. Skolverket. Stockholm. Hämtad 2016-11-20 från http://www.skolverket.se/polopoly_fs/1.228875!/krankningar.pdf
- Skolverket (2016). *Elevhälsa*. Skolverket. Stockholm Hämtad 2016-11-20 från <https://www.skolverket.se/regelverk/juridisk-vagledning/elevhalsa-1.126285>
- Skolverket (2016), *Likabehandling*. Skolverket. Stockholm. Hämtad 2017-01-01 från <http://www.skolverket.se/skolutveckling/vardegrund/likabehandling>
- Socialstyrelsen (2016). *Vägledning för elevhälsan*. Skolverket och Socialstyrelsen. Stockholm.
- Tamm, M (2012). *Psykosociala teorier vid hälsa och sjukdom*. Lund: Studentlitteratur
- Unicef (2009). *Barnkonventionen. FN:s konvention om barnets rättigheter*. Unicef: Stockholm
- Vetenskapsrådet (2013) . *Riktlinjer för etisk värdering av medicinsk humanforskning*. Hämtad 2017-02-01 från http://www.vr.se/download/18.6b2f98a910b3e260ae28000355/medicinsk_humanforskning_13.pdf%20text%20
- Von Knorring, A-L (2012). *Psykisk ohälsa hos barn och ungdomar*. Studentlitteratur: Lund
- Wang, J., Iannotti, R.J & Nansel, T. R (2009). School bullying among adolescents in the United States: physical, verbal, relational, and cyber. *Journal of Adolescent Health*, 45, (4) 368-375
- Wolke, D (2015). Long-term effects of bullying. *Archives of Disease in Childhood*, 100, 879–885

Intervjuguide

Studie om skolsköterskans erfarenhet av att arbeta mot kränkningar och mobbning.

Bakgrundsinformation

1. Ålder?
2. Antal verksamma år i yrket?
3. Utbildning/vidareutbildning?
4. Vilka åldrar arbetar eller har du arbetat med?

Forskningsfråga

- Berätta så utförligt som möjligt hur du och i samarbete med andra arbetar förebyggande mot kränkningar och mobbning.

